

Maidagen

Taler

Francis Bull

Dato

17 mai 1944

Sted

Grini

1 I mange land er det skikk og bruk hvert år å høitideligholde en nasjonal festdag, knyttet til et eller annet historisk minne; men efter hvad jeg har sett og hørt, kan det nevnes tre slike nasjonaldager som lyser med særlig glans og skjønnhet: amerikanernes 4. juli, franskmennenes 14. juli og vår norske 17. mai. Alle tre er
5 frihetsdager, viet til minnet om at et folk blev sig sin suverenitet bevisst, sa sig løs fra sine undertrykkere oven- eller utenfra, og i ord og handling markerte sin selvbestemmelsesrett. Alle tre har sin opprinnelse i det samme historiske tidsrum, deres utgangspunkter ligger i årene 1776, 1789 og 1814, og alle tre har sine
10 åndelige røtter i det beundringsverdige 18de århundres humanitets- og opplysningsidéer. Jeg nærer all mulig ærbødighet for alt det som den fjerde og den fjortende juli har betydd for De forente stater og den franske republikk, og for store deler av den øvrige verden; men jeg tror det er mer enn en norsk-norsk innbilning, ja, likefrem objektivt og bevislig sant, når jeg kaller 17. mai den skjønneste og rikeste nasjonaldag i verden.

15

For det første fordi den faller i årets vakreste måned, når vi har løvspringets herlighet omkring oss. Våren i Norge, med sin brå og blussende livsutfoldelse efter vår lange, kalde vinter, - den betyr mer for enhver av oss enn forårstiden kan gjøre for menneskene i sydligere land, hvor overgangen er langsommere og
20 forskjellen mindre følbar. Henrik Wergeland har i et beåndet verk om Norges Constitutions Historie skildret hvordan det i de tidlige maidagene på Eidsvoll sprang ut nye friske grunnlovsparagrafer jevnside med at bjerken spratt i liene og blåveis og hvitveis tittet frem. Der er vårglans over 17. maidagen og dens minner, og derfor er det noe særskilt betagende over den måten vi feirer dagen
25 på: med barnetoget som festens skjønneste stund. Alle disse lysklædte barna som svinger med flaggene sine og fyller luften med sang og jubel, det er selve vårt folks forårskrefter på marsj fremover, og synet av barnetoget virker like betagende, - nei, det er galt sagt: det virker mer og mer gripende for hvert år man selv tilbakelegger på sin livsbane.

Men det neste og minst like viktige blir selve 17. maidagens innhold, verdien av det minne vi vil holde fast ved. Det kan sies, og det er ofte i 17. maitaler sagt, mange store og rosende ord om enigheten og om dyktigheten hos de menn som på Eidsvoll skapte vår grunnlov, - og formet den slik at den idag skinner for oss i sterkere glans enn noen gang i de siste hundre år. Men det jeg helst vil fremheve om «fedrene på Eidsvoll», - som forresten for største parten var meget yngre menn enn man efter denne betegnelsen gjerne tenker sig dem, - det er at de i sitt grunnlovsarbeide evnet å forene tidens moderne politiske idéer fra Vesteuropa og Amerika med god gammel norsk rettsopfatning og samfundstradisjon. Det dansk-norske enevælde hadde aldri hatt preg av tyranni med voldelige overgrep, men bestandig respektert loven og nordmennes personlige frihet. Denne norske frihetstradisjon hadde gjennom hele eneveldet satt et skille mellem oss og danskene, idet stavnsbåndet helt frem til 1788 hadde holdt den danske bondestand nede i ufrihet. Efter Eidsvollsmennenes opfatning hadde den norske frihet hatt sitt grunnlag i odelsretten; derfor gjorde de odelsretten til et uforanderlig hovedprinsipp i vår nye forfatning. Og idet de mente at folkerepresentasjonen betydde en gjenoptagelse av sagatidens tingordning, satte de navnet Stortinget på vårt parlament, og delte Stortinget i et Lagting, som skulde sikre lovgivningen en forsvarlig behandling, og et Odelsting, som først og fremst skulde være landets bevilgende myndighet; Odelstinget fikk sitt navn, fordi folket nu, som under Håkon den gode, så å si fikk odelen tilbake, når det selv skulde kunne råde over hvordan statens utgifter og inntekter blev fordelt og anvendt.

Slik kan vi i vår grunnlov se et samspill mellem hjemlig arv og fremmede idéer, og et slikt samspill har også senere vært en livsbetingelse for alt det største og beste i norsk åndsliv:

Thi er der Livskraft i vort Norges Bringe,

Og uden det er Resten Narrerier,

Da inaae hans Tanker flyve ud som Bier,

Da kan ej Fjeldets Jettemuur ham tvinge;

Men hvad han soger med den lette Vinge,

Er Verdenslivets friske Melodier,

Der bringe Hjertets gamle Phantasier

75 Og glemte Strenger atter til at klinge.

Og efter Farten til de fjerne Lande,

Hvor nye Syner ham imøde tindre,

80

Er Hjemmets Billeder ham mere klare.

Nettop fordi det hjemlige og det fremmede så lykkelig er smeltet sammen i Norges grunnlov, har den kunnet bestå og den dag idag lyse for oss som uttrykk
85 for de prinsipper vi ønsker å styres etter. Fedrene på Eidsvoll har i fullt mål gjort sig fortjent til å minnes hver 17. mai.

90

Men det aller merkeligste ved 17. mai er kanskje det at den dagen har vedblitt å spille en rolle i vår historie også etter 1814, helt frem til nutiden, - ikke bare som en minnedag, men som et ledd i vår videre nasjonale utvikling. Til denne dags historie knytter sig tanken på fire menn som har stått i et ganske særlig forhold både til feiringen av dagen, og til vårt folks skjebne i de fire menneskealdre som er forløpet siden hin vårdag på Eidsvoll.

95

Den første av dem er Henrik Wergeland. Han «innstifta da'n», som det heter, og i hans diktning er 17. maisanger et stadig tilbakevendende emne. Hans delaktighet i Torvslaget 17. mai 1829 betegner innvielsen til hans politiske kamp. Den 17. mai 1833 holdt han en berømmelig tale ved avsløringen av Krohgstøtten, det første offentlige monument i vår hovedstad. Tenker vi på
100 ham, er det som vi ser ham med et «17- maiblikk», som hans søster Camilla Collett kaller det. Og en 17. mai gav ham den sykdom som la ham i graven: han hadde kjent sig varmet av vårsol og nasjonalbegeistring, og satte sig til å arbeide i skjorteærmer inne på sitt kontor, uten å tenke på at Akershus's gamle tykke murer ennå gjemte på altfor meget av vinterkulden. Så blev han forkjølet, det
105 slo sig på lungene, og etter godt og vel et års kamp mot døden bukket han under. Men noe av det siste han gjorde, var å skjenke et sølvbeger til sin hjembygd Eidsvoll: av det skulde hans sambygdinge drikke en skål hver 17.

mai.

110

17. mai 1881 blev statuen av Henrik Wergeland avslørt i Studenterlunden i Oslo, med en tale av Bjørnstjerne Bjørnson. - Bjørnson har vel holdt mer enn halvhundre 17. maitaler, i Norge og utenlands; denne er en av hans ypperste. Han hadde fått sin innvielse som folketaler 17. mai 1859 i Bergen, og til den
115 dagen hadde han også skrevet sin første fedrelandssang; men det blev hans neste, «Ja vi elsker dette landet», som for hans landsmenn sterkest knytter ham til 17. mai. Det var Bjørnson som fikk den geniale idé å feire dagen med et flaggtog av skolebarn, noe som, mig bekjent, ikke forekommer annensteds, uten som
120 efterligning efter norsk forbillede. Når vi i mine guttedager gikk i barnetoget 17. mai, stod gjerne Bjørnson på en hjørnealtan på Karl Johans gate og tok imot vår hyldning, - og han blev for oss en hovedmann i 17. maifeiringen.

Men for min generasjon kom også Fridtjof Nansen til å stå som en av 17. maidagens fremste talsmenn. I det store år 1905 var det ham som i en høistemt
125 og manende 17. maitale på Festningsplassen sa de ord vi den gang allesammen trengte til. Dere kan lese den talen i boken «Nansens Røst», - for oss som hørte den, er den et av de verdifulle livsminner, og når jeg tenker på Nansen, ser jeg ham for mig i den stunden.

130 Den siste av de fire menn som 17. maidagen kaller frem for vår tanke, er lykkeligvis ennu i live; jeg behøver ikke å nevne hans navn, men vi har sett ham år for år der oppe på slottsaltanen. Karl Johansgates skønne hengebro-bue, fylt av barnetoget med flaggene og med titusenvs av tilskuere, og flagg vaiende overalt langs barnetogets rute, - og så han selv stående der oppe, det er et syn vi
135 lenges efter å oppleve på nytt. Fra 17. mai 1906 til 17. mai 1939 var han der alltid, - ham var og er vi trygge på. La oss samle oss i det håp for vårt land og vårt folk at han på neste 17. mai atter står der oppe på altanen, like rank og fast som alltid, så vi kan få si ham en takk for at han i all sin tid har fulgt sitt ord: Alt for Norge!

140

Kilde

Francis Bull: Tretten taler på Grini. Oslo 1945, s. 151-159.

Emner

17. mai-tale, 1814, Andre verdenskrig, Norsk historie

145

URI

150

155

160

165

170

175

180

185